

1

ZÁKLADNÍ INFORMACE

Kozelské polesí – unikátně dochovaný soubor terénních reliktních sídelní a hospodářské aktivity z období středověku (zřícenina hradu Lopata s pozůstatky obléhacího ležení z doby husitských válek, zaniklé tvrze a vsi, rybníční hráze a náhony, cesty atd.)

JEDNOTLIVÁ ZASTAVENÍ:

rybníček za Kozlem, Nestlivský rybník, zbytky tvrze Netajov (Neslívky), mohylové pohřebiště Hádek, zřícenina hradu Lopata, popřípadě zámek Kozel

ČASOVÁ NÁROČNOST (POUZE TRASA PĚŠKY):

3 hod. 15 min.

ČASOVÁ NÁROČNOST (TRASA, VÝKLAD, PRÁCE S PL):

5 hod. 30 min./6 hod. 30 min. (se zámek Kozel)

DÉLKA TRASY VÝLETU:

9,95 km

TRASA VÝLETU:

hlavní parkoviště zámku Kozel, zámek Kozel (830 m, 15 min.), rybníček za Kozlem (650 m, 10 min.), Nestlivský rybník (2,1 km, 40 min., zbytky tvrze Netajov (770 m, 15 min), mohylové pohřebiště Hádek (700 m, 15 min.), zřícenina hradu Lopata (1,3 km, 30 min.), hlavní parkoviště zámku Kozel (3,6 km 1 hod. 10 min.)

DOPRAVA:

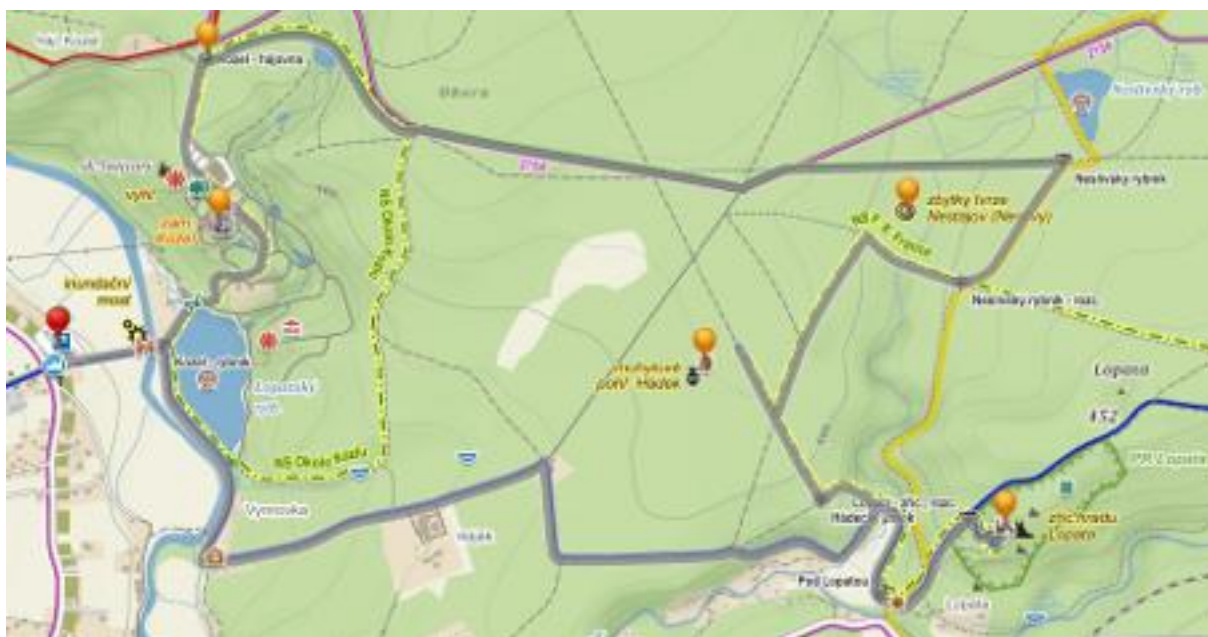
vlastní doprava – parkování je možné na hlavním parkovišti zámku Kozel (49°40'5.380"N, 13°31'27.124"E)

autobus – ČSAD autobusy Plzeň a. s. (zastávka: Šťáhlavy, Kozel, roz.)

vlak – ČD, trať č. 190 (zastávka: Šťáhlavy)

2

MAPA VÝLETU:

RYBNÍČEK ZA KOZLEM A NESTLIVSKÝ RYBNÍK

- **PŘÍSTUPNOST:**
volně přístupný
- **VÝŠE VSTUPNÉHO:**
zdarma

Na přelomu 11. a 12. století jsou na našem území zakládány první ojedinělé rybníky. Rybníky ve 13. století patřily nejen ke klášterům, ale byly i součástí feudálních panství. Teprve v polovině 14. století dochází k promyšlenému budování rybníků. Karel IV. jejich výstavbu podporoval a rybníky zřizoval nejen z prostředků královské komory, ale s cílem dát lidem hojnost ryb přikazoval také stavům a městům rybníky budovat. Tehdy byly stavěny především rybníky menší, stavebně nenáročnější. Konec 15. a celé 16. století lze charakterizovat jako zlatý věk českého a moravského rybníkářství. Některé rybníky

v oné době vznikaly nejen z potřeb rybochovných, ale také jako řešení vodohospodářských problémů (např. v rámci meliorace bažinatých oblastí). V té době docházelo k bouřlivé výstavbě rybníků – byly totiž pokládány za velmi výnosné investice, a proto se v jejich budování angažovala nejen šlechta, ale i svobodná města či jednotliví měšťané. V druhé polovině 18. století se ovšem začala situace měnit. S růstem počtu obyvatel narůstala i poptávka po potravinách, patenty Josefa II. navíc uvolnily rozvoj zemědělství a to opustilo úhorový systém hospodaření a přešlo k pevným osevním postupům a střídání plodin. Tento pokrokový nástup však rybníkářství nezachytilo. Rybníky, jako jediná rezerva pro rozšiřování zemědělské půdy, začaly být vysušeny a přeměňovány na pole a louky dávající větší užitek. Rušení rybníků probíhalo intenzivně především v úrodných oblastech, například na Plzeňsku.

Hráz rybníka neboli rybníční hráze zadržuje vodu v rybníku. Je budována z kamene a hlíny, její vodotěsnost se zajišťovala ideálně kamennou dlažbou. V nejhlubším místě hráze se nachází trubka, v níž je umístěn čep fungující jako zátka. Pro přívod vody do rybníka se používá náhon, což je uměle vytvořená vodní cesta. Může mít délku i několik desítek kilometrů.

ZBYTKY TVRZE NETAJOV (NESLÍVY)

- **PŘÍSTUPNOST:**
volně přístupný
- **VÝŠE VSTUPNÉHO:**
zdarma

Tvrz je drobné opevněné feudální sídlo stavěné většinou ve vesnicích. Od hradů, zámků nebo městských paláců se tedy lišily převážně svou polohou a velikostí. Vlastní sídlo tvrze tvořil jedno či vícepatrový objekt, stojící buď osaměle, nebo při obvodu tvrziště. Obytné prostory byly nejčastěji v patrech, přízemí a sklepy se vyhrazovaly pro zásoby, úrodu a hospodářská zařízení. Pokud to bylo možné, byly pro tvrze vyhledávány přírodně chráněné polohy na ostrožnách, okrajích teras a plošin a při vodních tocích. Bezprostřední ochranu pak tvořily obvodové konstrukce budov a zděné či palisádové hradby. Přístupy do tvrzí vedly nejčastěji přes příkopy po mostech. Tvrze si stavěli již od 13. století především příslušníci drobné šlechty – zemané, vladykové. Teprve kolem poloviny 16. století pozbývají tvrze svého významu a bývají opouštěny. Tvrz Netajov je součástí zaniklého sídelního celku, který se skládá ze dvou vsí, Horních a Dolních Neslív, tvrze v Dolních Neslívěch, vodních děl a středověkých cest. Historické zmínky o Netajově se datují od roku 1361, kdy je v pramenech uváděna ves a tvrz Nestev. Od roku 1400 patřily obě vsi k panství hradu Lopaty. Roku 1432, kdy byl hrad oblehnut a během čtyř měsíců dobyt husitskými posádkami západočeských měst v čele s Přibíkem z Klenové, předpokládáme násilný zánik vsí. Stopy Dolního Nestajova jsou soustředěny především na západním svahu údolí Rakovského potoka. Na nízké terase nad nivou potoka se nachází kruhové tvrziště o průměru přibližně třicet dva metrů, opevněné příkopem a se středovým pahorkem. K tvrzišti se na jihovýchodě váže rozměrná kupa, vysunutá do dna

údolí, a na jihu a jihozápadě dvě skupiny pozůstatků středověkých objektů. Ke středověkému stavu náležejí také vodní díla, která vzbuzují respekt svou mohutností, pokud jde o náhon a zejména rybníční hráz. Průzkum tvrziště prováděl F. X. Franc v roce 1880, jednalo se zřejmě o první průzkum středověké vsi u nás.

MOHYLOVÉ POHŘEBIŠTĚ HÁDEK

- **PŘÍSTUPNOST:**
volně přístupný
- **VÝŠE VSTUPNÉHO:**
zdarma

Mohylové pohřebiště na Hájků se rozkládá na návrší bývalých středověkých polí nedaleko tvrziště Netajov. Archeologický výzkum zde prováděl F. X. Franc v letech 1878 až 1883. Prozkoumal při něm všech 42 zachovaných mohyl, které nebyly poničeny orbou. Mohyly pocházejí z období střední doby bronzové. Velmi častou výbavou těchto hrobů byly zbraně (např. bronzové sekery, bronzové lukostřelecké šípky, velké hroty kopí, dýky), doplňky oděvu a bronzové ozdoby (např. jehlice ke spínání šatů, prsteny, náhrdelníky), výbavu doplňovala keramika (např. velké misky, různé nádoby a džbány). Mohyly byly různých velikostí, od zcela malých, plochých, majících v průměru 2 metry, až k velkým o průměru až 15 metrů a výšce 2 metry. Ještě dnes se v terénu dají vysledovat patrné pozůstatky vykopaných mohyl.

ZŘÍCENINA HRADU LOPATA

- **PŘÍSTUPNOST:**
volně přístupný
- **VÝŠE VSTUPNÉHO:**
zdarma

Zříceniny hradu nesoucího jméno Lopata jsou dochovány na bulžnickém suku asi 4 km od zámku Kozel, uprostřed Kozelského polesí. Hrad byl zbudován na místě pravěkého eneolitického výšinného sídliště chamské kultury. Předhradí využívalo k obraně vystupující skály, bránu střežila věž. Uprostřed stávala schodišťová věž, jež umožňovala vstup do nejvýše položené části. Tady bylo jádro hradu s velkým okrouhlým bergfritem a s několika budovami. Zachovaly se základy zdí, zbytek gotického vstupního portálu a cisterna vytesaná do skály.

Hrad byl založen pány z Litic, a to nejpozději po polovině 14. století. V roce 1427 hrad vlastnil Habart z Hrádku. Ten se později dal na dráhu lapky a z hradu pořádal loupeživé výpravy do širokého okolí. Husitský hejtman Svojsze ze Zahrádky proto v roce 1432 ke hradu přitáhl z nedalekého hradu Vlčtejna společně s okolními šlechtici a městskými hotovostmi Klatov, Sušice, Horažďovic a Domažlic. Po několikaměsíčním obléhání posádka hrad sama zapálila, aby se Habartovi v nastalém zmatku naskytla příležitost k útěku. Vyhořelý hrad byl poté zbořen. F. X. Franc zde prováděl rozsáhlý archeologický výzkum.

ROZŠÍŘENÍ VÝLETU O:

ZÁMEK KOZEL

- **PŘÍSTUPNOST:**

prohlídka s průvodcem

- **OTEVÍRACÍ DOBA:**

duben, říjen

pondělí – pátek pouze pro předem objednané skupiny nad 10 osob za příplatek
sobota – neděle 10:00 – 16:00

květen, červen, září

pondělí zavřeno
úterý – neděle 10:00 – 16:00

červenec, srpen

pondělí – pátek zavřeno
sobota – neděle 10:00 – 17:00

- **VÝŠE VSTUPNÉHO:**

140 Kč plné, 95 Kč snížené – zámecký základní okruh

50 Kč plné, 20 Kč snížené – jízďárna

- **ČASOVÁ NÁROČNOST:**

1 hod. 30 min. (délka prohlídky: zámek základní okruh 45 min., jízďárna: libovolné)

- **KONTAKT PRO OBJEDNÁVKY A VÍCE INFORMACÍ:**

Štáhlavy 67, 332 03 Štáhlavy, tel.: +420 377 969 040–1, e-mail: info@zamek-kozel.cz

V zalesněných svazích nedaleko Štáhlav si Jan Vojtěch Černín z Chudenic nechal v duchu klasicismu vystavět reprezentativní a komfortní lovecký zámek, jenž posléze získal jméno Kozel. Název pochází od pověsti, že právě v těchto místech pohané dříve v den jarní rovnodennosti obětovali kozla. Stavbou zámečku byl pověřen pražský architekt Václav Haberditz. Ten v letech 1784 až 1789 vytvořil jednoduchý čtyřkřídlý objekt uzavírající dvůr s mansardovým patrem v jižní části. Jeho vnitřní stranu lemoval kamenný ochoz, z něhož se vstupovalo přímo do pokojů. Středem uzavřeného nádvoří byl bazén. Zatímco fasáda byla pouze decentně ozdobena toskánskými pilastry a lizénovými rámci, pro exteriér byl charakteristický komfort a přepych. Stěny pokojů byly vymalovány četnými figurálními i rostlinnými motivy. Pozdně rokokový nábytek doplnila cenná empírová kamna nejrůznějších tvarů a barev. K rozšíření zámku došlo záhy po jeho dokončení v 90. letech 18. století. Tehdy architekt Ignác Jan Palliardi přistavěl dva nové objekty, patrovou kapli a jízďárnu.

LITERATURA

ANDERLE, Jan. *Tvrze kozelského polesí*, Plzeň 1996 (= Zapomenuté hrady, tvrze a místa 11).

DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 1999.

DURDÍK, Tomáš – SUŠICKÝ, Viktor. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Západní Čechy*, Praha 2005.

NOVOBILSKÝ, Milan. *Hrad Lopata u Štáhlav*, Plzeň 1995 (= Zapomenuté hrady, tvrze a místa 3).

SOKOL, Petr. Historie v lese. Prostor lesa jako archeologická lokalita, *Dějiny a současnost* 28, 2006, č. 11, s. 41–43.